

A BURGENLANDI NÉMETEK.

AZ EGYKORI osztrák Renner-kormány saját érdemének tudúl be „Burgenlandinak Ausztriához csatolását, melynek kevésbé ismeretes történeti előzményeivel nem akarok ezúttal részletesen foglalkozni, bár a tárgy különösen néplélektani szempontból nagyon csábító. Annyit mégis megemlítek, hogy az osztrák béke delegáció étvágya jóval nagyobb volt s nemcsak Sopronra, hanem Pozsonyra és Pozsony vármegye egy részére is áhítozott^ miként ezt a Burgenland elnevezője és volt tartományi főnöke, dr. Alfréd Walheim az österreichische Illustrierte Zeitungnak az új tartomány öt éves jubileuma alkalmából kiadott ünnepi számában (1926 június 13) elárulta. Az új tartomány számára kiválasztott első név ugyanis „Vierburgenland“ volt, értvén ezen a négy vármegyét, amelyre a jó szomszédok aspirál-

tak: Pozsonyt, Mosont, Sopront és Vas megyét. Az első lemaradt az osztrákodással s így lőn az új szerzemény neve egyszerűen: Burgenland.

Az igazmondás szempontjából erősen kifogásolható, de egyébként könnyen érthető, hogy a tartomány új urai történeti háttérrel rögtönöztek jogaik igazolására s hogy röpirataikban, ismertető füzetekben és tankönyvekben a középkori várurak osztrák származásából és a magyar királyokkal folytatott magánjogi címeiken alapuló vitáikból most már azt következtetik, hogy a megcsonkított magyar vármegyék lekapcsolt részei, sőt még a Csonka-Magyarországnak meghagyott területek egy része is az osztrák örökös tartományok közjogi fenségébe alá tartozott. Eme hevenyészett kitalálásokkal szemben csak rá kell mutatnunk a német tudósok által szerkesztett középkori történeti térképekre, amelyekben a magyar határ a Lajta folyónál volt, sőt néha azon túl is terjedt Nyugat felé.

Burgenlandnak túlnyomóan német jellege nem kétséges, ámbar az 1923 március 7-i népszámlálás nemzetiségi adatait nem fogadhatjuk el minden kritika nélkül. A hivatalos statisztika szerint ugyanis a 285.609 lakos közül 226.782 (79.4%) német, 42.014 (14.7%) horvát, 13.979 (4.9%) magyar és 2.864 (%) „egyéb” nemzetiségű. Az utóbbiak fele cigány. A németek a 323 község közül 271-ben alkotnak abszolút többséget és pedig 250-ben 90%-on felül. Most már, eltekintve a számlálólapok kitöltése körül elkövetett s a többi utódállamok gyakorlatából ismert „tévedéseiktől és az „átfestés” egyéb eszközeitől, feltűnő az úgynevezett „horvát szigetek” nemzetiségi statisztikájában a magyarok feltűnő nagy százaléka: a nezsideri (Neusiedl am See) járás hat horvát községében 13.1%, a felsőri (Oberwarth) járás tizennégy községében 6.3%, a kismartoni (Eisenstadt) járás kilenc horvát községében 13.1%, viszont a németújvári (Güssing) járás tizennégy horvát községében a németeken és horvátokon kívül 9.352 lakos közül csak 83 magyar és „egyéb” jelentkezik, holott a statisztika eme tizennégy községnek csupán egyikében, Stegersbachon (Szenetek) 30 tanköteles „cigány” gyermeket mutat ki. A tankötelesek számát 12%-nak véve, Stegersbach községben a cigányok összlétszáma 660 körül van, nyilvánvaló tehát, hogy a güssingi járás tizennégy horvát községének nemzetiségi statisztikája, mely csak 83 magyar és „egyéb” nemzetiségűt mutat ki, helytelen. Ezek a számok a nemzetiségi viszonyok statisztikáját általában véve gyanússá teszik.

Bizonyos az is, hogy a nem magyaryelvű lakosság túlnyomó része beszél németül is, viszont a német és horvát lakosság jelentékeny százaléka a magyar nyelvet is bírja. A magyarul beszélők száma évről-évre csökken, mert a magyar nyelvtudás terjesztői, a vegyes tanyelvű iskola és a katonaság, megsemmisültek. A tartomány átvezetése a magyar jogrendszerből az osztrákba már csaknem teljesen végbement. Legutoljára maradt a magyar erdőtvény és a magyar iskolatörvények hatályon kívül helyezése. Ez utóbbit már elvben megszavazta az osztrák nemzetgyűlés; a gyakorlatban a felekezetek ellenállásán megtört a központi parlament hatalma.

A közigazgatás és az igazságszolgáltatás átszervezése sem ment simán. A magyar hivatalnoki kar majdnem az utolsó szálig eltávozott, csupán az ügyvédek és a közjegyzők maradtak meg az értelmiségből. A hivatalokat túlnyomóan a régi Ausztria lekapcsolt részeiből menekült mindenféle nemzetiségű tisztviselőkkel töltötték be. Burgenlandiak közül leginkább olyanok jutottak hivatalhoz, akik itt születtek ugyan, de Ausztriában tanultak és hivatalnokoskodtak. „Igazi” burgenlandiak mindig gyanúsak a pártok egyensúlyozkodása következtében egyébként is gyenge központi hatalom előtt és csak szórványosan, majdnem kivétel nélkül alárendelt állásokban szerepelnek. Az egyetlen „burgenlandi” zászlóalj is nagyrészt a többi tartományok

lakosaiból alakult. Tisztikara teljesen osztrák s a csendőrségben sem találhatunk „burgenlandit“.

A hivatalok és a hivatalnokok száma megsokszorozódott. Ennek dacára a hivatalos eljárások lassúsága minden képzeletet felülmúl, hiszen az osztrák igazgatás régi jelszava: „mit halben Mitteln halben Zielen zaudemd zuzustreben“, megmaradt a demokratizmus jegyében is, sőt azóta, ha lehet, még jobban érvényesül, minek nem utolsó sorban oka a pártok behatolása a községi, tartományi és állami hivatalokba. Majdnem minden igazgatási ágban, még a hadseregben is fehér és vörös szakszervezetek nyújtogatják csápjait a szőnyegen fekvő ügyek felé és a tisztviselők, tanítók, csendőrök, katonák, orvosok, gyógyszerészek, magánhivatalnokok, gyári és mezőgazdasági munkások szakszervezetei nemcsak tagjaik gazdasági érdekeit képviselik, hanem a felsőbbései intézkedéseit politikai pártállásuk szerint ellensúlyozzák.

Egyébként a politikai pártok rendkívül nagy tevékenységet fejtenek ki Burgenlandban. Programjuk idegen ugyan a lakosság előtt; Ausztria életbevágó kérdéseivel szemben értelmetlenül áll a burgenlandi lakosság, viszont megértedének az ő érdekei az osztrák pártok szemében: de egyenlők, vagy legalább hasonlók egymáshoz a magyar történelmi múlt ócsárlásában és a magyar nemzet iránt való gyűlölet fejlesztésében.

A háború alatti gazdasági és kulturális leromlás, az összeomlást közvetlen követő időszak nyomorúságai mind a magyarok rovására esnek. Nekik tulajdonítandó az újjáépítés elmaradása az általuk úgynevezett birtokbavételig, vagyis 1918 októberétől 1921 novemberéig, mintha a magyar állam kötelességét mulasztotta volna azáltal, hogy nem fordította egész gazdasági erejét az elszakadásra szánt terület újjáépítésére. A magyar közgazdaság, különösen a magyar csendőrség megrágalmazásában, a magyar tanügyi és igazságügyi politika legyalázásában vetélkednek a hivatalos és félhivatalos források, hogy a napisajtót ne is említsem.¹

— „Magyarország zsarnoki hatalommal akarta megtartani népeit és őket a magyar nemzeti állam bálványának feláldozni“

— „A háború előtt ismeretlen volt a magyarországi németiség saját fajtabéljei előtt is és a német katonaság csak bámult, midőn a háborúban látta, hogy sváb, szász és hienc honfitársai mennyire elidegenedtek a német kultúrától. Ezek a katonák a magyar hadsereg legvitézesebbjei közé tartoztak, de alig tudtak már német levelet írni feleségeiknek, gyermekeiknek, szülőiknek. „Nemzeti egységet“ kellett teremteni és így diadalmaskodott a legnagyobb népgyalázat.“

— „Hogy a csendőrséget a Burgenlandban nem szívelték, ezt leginkább a magyar csendőrség eljárása okozta, mely bűnügyi esetekben a tetteseket nem adta át az illetékes bíróságnak, hanem a valódi vagy vélt tetteseknek saját hatáskörében testi bántalmazások által való megbüntetését üzte, úgyhogy a lakosság a csendőrségben csak a hajthatatlan botozót (einen unnachsichtigen Prügelknaben) látta.“

— „Bezzeg az osztrák csendőrség más, műveltebb, finomabb s azért mégis jobban érti a dolgát. Ittléte óta tizenöt olyan bűnügyet nyomozott ki, melyek a tartomány átvételekor felderíthetetlenek voltak.“

— „Az osztráknak történelmi érzéke van a kultúrmunka iránt s a romlatlan, egészséges Burgenland évtizedekig (!) tartó „Domroschen“ álmából felébredve, Ausztriát ismét megtalálta, tehát boldog lesz és kamatostól visszakapja Ausztriától, amit a közös haza oltárára áldoz.“

A saint-germaini békeszerződésnek a kisebbségi jogokra vonatkozó intézkedéseit a többi utódállamok mintájára Ausztria sem igen hajlandó végrehajtani. Az alkotmány ellenére még a magánéletben, az utcán is megtörtént,

¹ Szó szerinti és kivonatos idézetek a következő művekből: r. Burgenland. Festschrift aus Anlass der Vereinigung des Landes der Heidenbauera und der Heinen mit Deutsch-österreich, herausgegeben von Dr. Eduard Stepan. Wien 1920. 2. Fünf Jahre Aufbauarbeit im Burgenlande. Rauhofer József tartományi főnök előszavával. Eisenstadt. 1926.

hogy hivatalos közegek kikeltek a magyar beszéd ellen. Csendőrök hatoltak korcsmákba, sőt magánlakásokba is és megtiltották a magyar zenét, a magyar éneket. Társadalmi úton is üldözi az osztrák hivatalnoksereg a magyar szót. A magyar jellegű egyesületeket, kaszinókat feloszlatták, magyar könyvtárakat elárverezték. A cégtáblák magyar feliratait csendőrök vétették le az üzletekről.

Az alkotmány értelmében a kisebbségeknek a hivatalos életben könnyítéseket ígértek; ezeket sem tartották meg. Ugyancsak az alkotmány értelmében külön törvényt kell hozni az alkotmányi bíróság (Verfassungsgerichtshof) hatásköréről és eljárásáról a kisebbségi jogok sérelmét tárgyozó panaszok tekintetében. Ezt a törvényt ma, a megszállás hetedik évében sem hozták meg.

Törvénytelen letartóztatásokról és hasonlókról nem igen hallani ugyan, de a politikai pártok, az állami és egyéb hatóságok, valamint ezek közegeinek társadalmi magatartása, az áltatok fenntartott és támogatott sajtó olyan állandó, kellemetlenül ható nyomást gyakorolnak a bennszülött lakosságra, hogy a németiségben Magyarország és a magyarság iránt határozott gyűlölet kapott lángra, az értelmiség és a magyar lakosság pedig eljutott a gyáva meghunyászkodásig és sok esetben nemzeti érzése teljes letagadásáig.

Ezt a sajnálatos körülményt azonban mindinkább ellensúlyozza a Burgenland gazdasági talpraálltásának teljes csődje.

A forgalomnak keletről nyugati irányba terelése az összekötő utak iránya miatt nem sikerült. A tartományt északról délre szelő s az egymást eddig alig ismerő régi megyerészek között a közlekedést megindító úthálózat kiépítésére meg semmi lépés sem történt. Annál kevésbé lehet ilyen irányban vasútépítésre gondolni. Így a fővárossá előlépett Eisenstadt (Kismarton), mely különben is mellékvonalon fekszik, a többi járási székhelyről jobbára csak Magyarországon vagy Stájerországon keresztül és igen nagy idővesztéssel közelíthető meg.

A közigazgatás és a felsőbbfokú bíraskodás, nemkülönben a pénzügyi igazgatás központjává Bécszet tették meg s Burgenland külön felsőbb hatóságainak felállítására vonatkozó ígéreteiket nem teljesítették. A tartományi önkormányzat nem ér fel a magyar vármegye autonómiájával, a községi önkormányzat, úgyszólván, semmi s így a küldöttségjárások nemcsak óriási pénzeket emésztenek fel, hanem a helyi viszonyok figyelembe nem vétele vagy nem ismerése miatt vajmi csekély eredménnyel járnak.

Gazdasági téren a hivatalos statisztika fényes eredményekről, az állam óriási befektetéseiről beszél. A nagy ékesszólással megszerkesztett jelentésből megemlítjük, hogy a tenyészbikák létszáma 644-ről 900-ra emelkedett s hogy az északi járásokban 50 tejszövetkezet alakult, melyek termékeiket Bécsnek adják el. Nagyban emelték a cukorrépatermelést, amennyiben mintegy kétszer olyan terület került művelés alá, mint azelőtt. Mintaműtrágya kísérleti telepeket és gyümölcsfaiskolákat állítottak fel. Mindezek végeredményeképp 720 milliárd koronára rúgott 1925-ben Burgenland kivitele a többi osztrák tartományokba. Ez bizonyítja, mily hatalmas nyereség Burgenland Ausztriára nézve.

Viszont a bennszülöttek haszna csekélyebb. Tény az, hogy a Burgenland rengeteg bevándorolt elemnek kénytelen kenyeret adni. Az is tény, hogy az adók és egyéb közszolgáltatások rémítő arányban növekesznek. Tény az, hogy a lakosság jelentékeny része, mely azelőtt Magyarországon gazdasági munkával télire való élelmét megkereste, most nyomorog. Tény, hogy a munkanélküliség növekszik s hogy a kivándorlók legnagyobb kontingensét Ausztriában a Burgenland szolgáltatja.

Az építőmunka eredményeit kiszínező ötévi jelentés természetesen

hallgat a társadalmi és gazdasági bajokról, valamint a politikai élet kóros jelenségeiről.

De ezek a német lakosság körében mindinkább erősödő köztudattá válnak s így méltán beszélhetünk a magyarság javára beállott fordulatról, mely Ausztria és Magyarország gazdasági közeledésére nem lesz kihatás nélkül.

A burgenlandi németiség etnográfiai szempontból korántsem egységes. Kiténik ez már magából a fentebb említettem Festschrift címéből is, mely a „Heidebauerek“ és „Heinzek“ országról szól. Az első elnevezés a mosoni és soproni rész, az utóbbi a vasmegyei rész németéit illeti. Nagynémet álmodozók a különbséget az osztrogótokra és Nagy Károly császár frankjaira vezetik vissza. A valóságban azonban tény, hogy a gémuin elem a régi Pannóniában a hónok, avarok és magyarok honfoglalása által megsemmisült, teljesen kipusztult s a német térfoglalás csak 1018—1025 közt jutott el a Lajtáig (Ostarrichi-österreich). A német telepítés kezdetei II. Géza (1141—1161) király idejére esnek, e telepéseket azonban, valamint a magyar honfoglaló lakosságot is a tatárjárás megtizedelte és ettől kezdve lassú és folytonos beszivárgás vette át szerepét Stájerországból és Alsó-Ausztriából, mely sok helyütt a még igen számos magyarság rovására ment.

P. Leser Gratian ferencendi atya, Németújvár történetírója dicséretre méltó pártatlansággal mutatja ki a „Güssinger Zeitung“-hasábjain évek óta több száz folytatásban megjelenő közleményeiben a magyar elem térvesztését Németújváron és környékén. Erre mutatnak sok községben a tiszta német lakosság közt elterjedt magyar családi nevek, részben nemesi származásról tanuskodók is, mint Galambos, Laky, Tury, Mészáros, Falusy, Csery, Tanczos stb.

A „Heinzek“-hienek a stájerokkal, a „Heidebauerek“ az alsóausztriaiakkal mutatnak közelebbi rokonságot.

Megegyezik mindkét törzs abban, hogy az irodalmi némettel szemben „nemzetiségnek“ nevezhető, mert nyelvük a művelt német előtt csaknem érthetetlen, ők tehát német létükre „nemzeti kisebbségnek“ tekinthetők s mint ilyenek, beolvasztásra vannak ítélve. Ma már többé-kevésbé értik és beszélnek az irodalmi német nyelvet is, egymásközt azonban saját nyelvükön beszélnek, amely több mint tájszólás, csaknem Önálló nyelv, melyről külön szótárt lehetne készíteni.¹ A kétféle burgenlandi németiségnek irodalma nincs. Az osztrákok ugyan — hízélgésből — a Festschriftben egész csomó író \$ különösen költőt fedeznek fel, akik túlnyomó részben vagy osztrák vagy csonkamagyarországi születésűek ugyan, de ha csak huszonnégy órát töltöttek valaha a mai Burgenlandban, akkor már burgenlandiaknak számítanak és a Burgenland irodalmát gyarapítják. Egész csomó pozsonyi ember is így jut a megtiszteltetéshez, sőt ezeknél még az itt tartózkodás is mellékes, mert hisz Pozsony és környéke a „Vierburgenlandhoz“ tartozik. így van ez egyéb nagy emberekkel is.

Burgenland Wressége például tehát Haydn, aki alsóausztriai születésű (lám milyen nagylelkűek az osztrákok, átengedik őt Burgenlandnak), természetesen Liszt Ferenc, aki sopronmegyei származású, Kainz József híres bécsi színész (Moson városában született), Hümmel Nép. János, Mozart tanítványa (Pozsony), Richter János, Wagner híres kamagya (Győr), Tilgner Viktor szobrász (Pozsony), Angeli Henrik bécsi festőtanár (Sopron), Joachim József hegedűművész (Pozsony) s hogy még egy igazi burgenlandi is legyen e nagyságok közt: Hyrtl József, a bécsi egyetem sebésztanára, aki csakugyan kismartoni születésű volt.

A Festschrift még egész csomó magyarországi születésű német író

¹ Pfiatn = búcsúzni, Laos i = én hallok, Aarn = borona, oftn = akkor, lounn = hallgatni, Samirten = Szent Márton.

soroz be Burgenland hírességei közé, de rosszalólag írja róluk, hogy bár német nyelven, de magyar szellemben írtak. Szemére hányja ezt még a Bregenzben született Byr regényírónak is. Hát még mennyire elítélendő a pozsonyi Mitsch Dániel 1781-ben megjelent „Vaterlandische Lieder eines Ungarn“ című és Ebenspanger János kukméri (igazi Burgenlandi) születésű költő 1876-ban megjelent „Ungarland, mein Vaterland! Patriotische Gedichte, dér heimischen Jugend deutscher Zunge an das Herz gelegt“ című verskötetéért! Ime, a magyar zsarnokságnak elijesztő példái!

De vegyünk búcsút a Festschriftól, amely Sopron és Pozsony számos műemlékének képét közli, mint burgenlandi nevezetességeket, élén pedig ott díszlik Sopron városházterének fotográfiája. És vegyünk búcsút a burgenlandi derék némétségtől is, mint Ausztria egyik „nemzeti kisebbségétől“.

KUBINYI ELEK